

BIÊN DỊCH LỜI BÀI HÁT ANH-VIỆT, VIỆT-ANH SONG TRANSLATION BETWEEN ENGLISH AND VIETNAMESE

NGUYỄN NINH BÁC

(ThS; Đại học Ngoại ngữ, ĐHQG Hà Nội)

Abstract: Driven mostly from personal professional experience, this research recommends an approach to translating a song between English and Vietnamese, including a prioritized list of factors to be preserved during the process. Unlike most other text types, the highest priority is form, rather than meaning. Factors to be ensured in song translation include (in priority order): melody (form), grammar, and meaning. Among these, the most important is melody, consisting of number of words/syllables, tone (especially in tonal languages such as Vietnamese or Chinese), verse making and other artistic features. After grammar, translator also has to pay attention to song meaning. Ideally, the translation should have similar content as the original song. However, if a meaning change is needed to ensure other factors of higher priority (especially appearance), this requirement is not always a must. The research is accompanied by authentic examples for illustration.

Key words: Translation; song translation; Newmark; lyric translation.

1. Biên dịch được nhìn nhận là một công việc thú vị nhưng cũng đầy thách thức. Đối với hầu hết các loại văn bản, biên dịch viên phải truyền tải đầy đủ cả ý nghĩa lẫn văn phong và các hàm ý (nếu có) của bản gốc. Tuy nhiên, với loại hình văn bản nghệ thuật, đặc biệt là lời bài hát, việc chuyển ngữ sẽ cần có những lưu ý hết sức đặc thù. Trong khi với những loại văn bản khác, ý nghĩa luôn được ưu tiên hàng đầu trong việc chuyển tải, với lời bài hát thì hình thức lại được ưu tiên cao hơn. Bài viết này trình bày về cách tiếp cận về mặt kỹ thuật khi dịch lời bài hát Anh - Việt, Việt - Anh. Đồng thời, tác giả cũng đề xuất những yếu tố cần được ưu tiên bảo tồn khi chuyển ngữ để bản dịch lời bài hát được thành công. Yếu tố pháp lý, bản quyền không nằm trong phạm vi nghiên cứu của bài báo này.

2. Biên dịch được định nghĩa là quá trình chuyển đổi một văn bản của một ngôn ngữ tự nhiên thành một văn bản của một ngôn ngữ tự nhiên khác [1]. Bên cạnh việc xem biên dịch là một khoa học, quan điểm biên dịch là một nghệ thuật cũng được khá nhiều tác giả ủng hộ. Theo Chukovskii [2], biên dịch không chỉ

là một nghệ thuật, mà còn là một nghệ thuật ở trình độ cao. Zaixi [3] cũng cho rằng biên dịch chủ yếu là một kỹ năng, một công nghệ có thể đặc thù được. Đồng thời, nó cũng liên quan đến việc sử dụng ngôn ngữ một cách sáng tạo nên nó cũng là một nghệ thuật. Những lý luận này cho thấy hàm lượng sáng tạo và nghệ thuật trong công việc tương như khâu khâu là đơn thuần chuyển ngữ một văn bản từ thứ tiếng này sang thứ tiếng khác.

Liên quan tới biên dịch lời bài hát, một số nhà nghiên cứu đã đề cập tới những lý thuyết khi dịch các văn bản nghệ thuật nói chung, trong đó có lời bài hát. Newmark [4] đề xuất 8 biện pháp dịch (translation method) dành cho các loại văn bản khác nhau và mục đích dịch khác nhau. Trong các biện pháp này, dịch sát nghĩa (literal translation) và dịch phóng tác (adaptation) được đề xuất áp dụng cho các văn bản mang tính nghệ thuật, trong đó có lời bài hát.

Dịch sát nghĩa được áp dụng khi vì một lý do nào đó, người dịch không có ý định dịch lời một bài hát thành lời bài hát tương ứng trong ngôn ngữ đích mà chỉ dịch để người đọc hiểu

nghĩa bản gốc muốn nói gì. Nói cách khác, người dịch chỉ diễn xuôi nội dung bài hát nhưng không để ý tới giai điệu, các chi tiết luyện láy hay các yếu tố nghệ thuật của lời bài hát gốc. Ngược lại, với biện pháp dịch phóng tác, người dịch không còn ưu tiên nội dung của bài hát gốc nữa. Lúc này các yếu tố về hình thức (giai điệu, các chi tiết luyện láy, ngân nga) mới là ưu tiên số một cần được chuyển sang ngôn ngữ đích. Để dễ hiểu hơn, có thể hình dung biện pháp dịch sát nghĩa sẽ dịch lời bài hát thành văn xuôi, còn biện pháp dịch phóng tác sẽ dịch lời bài hát thành lời bài hát trong ngôn ngữ đích. Nếu làm được điều này, văn bản gốc và văn bản đích sẽ đạt được sự tương đương về hình thức (formal equivalence). Quan hệ tương đương này khác với các quan hệ tương đương khác theo Koller [5] gồm tương đương về nghĩa sở thị (denotative equivalence), tương đương về nghĩa bóng (connotative equivalence), tương đương về nghĩa ngữ dụng (pragmatic equivalence), và tương đương về loại hình văn bản (text-normative equivalence).

Bảng 1: So sánh bản dịch theo phương pháp dịch sát nghĩa và dịch phóng tác

Lời gốc: "Love Story" (Francis Lai [6])	Dịch sát nghĩa (Nguyễn Ninh Bắc)	Dịch phóng tác (Nhạc sĩ Phạm Duy [7])
Where do I begin To tell the story of how great a love can be The sweet love story that is older than the sea The simple truth about the love she brings to me Where do I start	Tôi phải bắt đầu từ đâu, để kể câu chuyện về sự lớn lao của một tình yêu. Câu chuyện tình yêu ngọt ngào còn lâu đời hơn cả biển cả. Sự thực đơn giản về tình yêu cô ấy đã mang đến cho tôi. Tôi biết bắt đầu từ đâu.	Biết dùng lời rất khó - Để mà nói rõ... - ôi biết nói gì - Cuộc tình lớn quá! - Chuyện tình đáng nhớ - tuy cũ nhưng là biển già trắng xóa - Cuộc tình quý giá - như những ngọc ngà người dành cho ta - ôi biết nói gì?

Ở ví dụ trong Bảng 1, lời bài hát "Love story" được dịch theo cả hai cách. Cách dịch sát nghĩa đơn giản, không tốn nhiều thời gian, diễn giải được ý nghĩa lời bài hát gốc muốn nói gì. Tuy nhiên bản dịch này không phù hợp với giai điệu của bài hát – yếu tố cơ bản nhất của bản dịch lời bài hát. Cách dịch phóng tác có bản dịch không sát nghĩa bằng, song câu chữ rất khớp với giai điệu và hoàn toàn có thể dùng để hát. Trong trường hợp này, dịch giả - nhạc sĩ Phạm Duy còn chuyên tải được nhiều nét nghĩa của bản gốc – một điều rất khó và rất quý trong khi dịch lời bài hát.

Theo Phan Tuấn Quốc [8], trong các yếu tố tác động đến dịch thuật trong âm nhạc tại Việt Nam, thì đáng chú ý là những nhân tố như: 1/ Bài hát có được định hướng để dịch ngay từ đầu hay không: Một bài hát được định hướng ngay từ đầu là sẽ được phổ biến nhiều hơn một ngôn ngữ chắc chắn sẽ dễ dịch hơn là một bài hát ban đầu chỉ phổ biến cho một cộng đồng ngôn ngữ nhất định. Ví dụ như bài hát *Vì một thế giới ngày mai* [9] là bài hát có định hướng đa ngôn ngữ ngay từ đầu; 2/ tác giả có biết nhiều ngoại ngữ hay không: Nếu tác giả là người biết nhiều ngoại ngữ thì vấn đề sẽ trở nên đơn giản hơn do tác giả có thể tư duy cùng lúc ở nhiều ngôn ngữ để lựa chọn các từ ngữ và giai điệu phù hợp; 3/ Bài hát mang tính cộng đồng cao hay không: Nếu bài hát mang tính cộng đồng cao có được các yếu tố tối thiểu về hiểu biết chung trong văn hóa thì sẽ dễ dàng được chuyển ngữ. Theo Phan Tuấn Quốc [8], loại bài hát khó dịch nhất là những thể loại nhạc mang tính đặc trưng quá cao về văn hóa, ví dụ như cải lương, tuồng chèo, quan họ, v.v. Lí do là các bài hát này sử dụng nhiều hình thức tiết tấu không phù hợp với việc lắp ráp với các cấu trúc ngữ âm của ngôn ngữ khác. Nếu dịch các bài loại này sang tiếng nước ngoài, có thể vẫn hát được nhưng sẽ rất khó khăn.

Theo Nguyễn Bách [10], chuyển ngữ ca khúc, ví dụ từ Việt sang Anh, là nhằm thiết lập mối quan hệ tương đương giữa ca từ tiếng Việt

và bản văn tiếng Anh. Ngoài ra, người dịch cần có kiến thức nhất định về ngôn ngữ (như ngữ pháp, ngữ nghĩa, cú pháp, từ vựng, thành ngữ và những khái niệm cùng loại) của bản văn gốc cũng như nét văn hóa của người bản xứ nơi dùng thứ ngôn ngữ cần dịch. Đồng thời, người dịch cũng cần lưu ý tới yếu tố dấu giọng (thanh điệu) trong tiếng Việt và nhấn âm (stress, accent) trong tiếng Anh. Nếu không nắm vững những kiến thức này, bản dịch sẽ sai lệch về ngữ pháp, khôi hài về nội dung, và phô chênh về giai điệu.

Nghiên cứu đề xuất cách tiếp cận khi dịch lời bài hát là cách dịch phóng tác, không phải cách dịch sát nghĩa. Ngoài ra, nghiên cứu cũng tập trung vào những yếu tố cần bảo tồn khi dịch lời bài hát theo biện pháp dịch này. Đóng góp chính của nghiên cứu này là các lưu ý cụ thể khi dịch lời bài hát Việt - Anh, Anh - Việt chứ không chỉ chung chung là khi dịch các loại văn bản nghệ thuật. Các phát hiện của nghiên cứu là kết quả của việc áp dụng các lí thuyết chung đã có và kinh nghiệm thực hành cá nhân của tác giả với tư cách là một biên dịch viên chuyên nghiệp với gần 10 năm kinh nghiệm.

3. Các yếu tố cần được bảo tồn khi dịch lời bài hát bao gồm:

Một là, giai điệu: Rõ ràng đối với một bài hát, giai điệu là yếu tố quan trọng nhất và nếu

Bảng 2: Độ phù hợp giữa nốt nhạc với thanh điệu trong tiếng Việt

Thanh \ Nốt	Huyền ,	Nặng .	Ngang	Sắc '	Hỏi ?	Ngã ~
Cao	1	1	3	5	4	4
Thấp	5	4	3	1	2	2

Lưu ý: 5 là phù hợp nhất, 1 là ít phù hợp nhất.

Một biên dịch viên tốt (trong trường hợp dịch Anh - Việt) sẽ phải tìm các từ có thanh điệu phù hợp với độ cao thấp trong giai điệu của bài hát. Nếu chi tiết cần dịch là một nốt nhạc cao, từ mang thanh sắc là phù hợp nhất, sau đó là thanh ngã và hỏi. Với chi tiết là nốt

không được chuyển tải sang bản dịch thì không thể gọi là dịch một bài hát. Giai điệu ở đây bao gồm số lượng âm tiết, thanh điệu, vần điệu và các nét nghệ thuật khác.

Hai là, số lượng âm tiết: Đây là một trong những thành phần đầu tiên cần được bảo tồn trong quá trình dịch một bài hát. Bản dịch lời bài hát không được có quá nhiều hoặc quá ít âm tiết so với bản gốc. Trong tiếng Việt, số lượng từ trong văn bản cũng chính là số lượng âm tiết. Tuy nhiên, trong tiếng Anh, một từ có thể là từ đa âm tiết. Biên dịch viên cần sử dụng số lượng âm tiết phù hợp với khoảng thời gian dành cho câu hát tương ứng trong bài hát. Nếu câu hát bị thừa số âm tiết, ca sĩ sẽ phải hát quá nhanh các từ đó và có thể làm ảnh hưởng đến việc diễn đạt cảm xúc và làm bài hát trở nên rối. Ngược lại, nếu bị thiếu số âm tiết, câu hát đó sẽ có những phần giai điệu không được sử dụng. Điều này làm ca sĩ phải chèn vào những chỗ trống đó những từ đệm không có ý nghĩa (ví dụ: ừm, ý a, đa đa, đi đa, v.v.) và có thể làm bài hát bị giảm chất lượng về mặt ý nghĩa.

Bốn là, âm điệu: Yếu tố này tỏ ra không quan trọng trong các ngôn ngữ phi thanh điệu như tiếng Anh nhưng lại đặc biệt quan trọng trong những ngôn ngữ có thanh điệu như tiếng Việt, tiếng Hán, tiếng Thái, tiếng Lào. Có thể hình dung độ phù hợp giữa nốt nhạc với thanh điệu trong tiếng Việt qua bảng dưới đây:

nhạc thấp, các từ mang thanh huyền là phù hợp nhất. Nếu không tìm được từ mang thanh huyền phù hợp, các từ mang thanh ngã, hỏi, hoặc thậm chí thanh nặng cũng có thể chấp nhận được. Việc xác định nốt nhạc cao hay thấp có thể đơn giản là dựa vào cảm giác của

người dịch với tư cách là người nghe thông thường, không cần quá hiểu biết về nhạc lí. Trong hầu hết các trường hợp, người dịch có thể xác định nốt cao hay thấp bằng cách so sánh cao độ các nốt nhạc trong cùng một câu hát hoặc một đoạn ngắn câu hát - thường chỉ dài vài ba từ.

Bảng 3: Bản dịch bài hát “Soledad” (* Con số trong dấu (...) là số lượng âm tiết của câu):

Lời bài hát gốc - Nhóm Westlife [11]	Bản dịch - Hồ Nhật Trường [12]
<i>If only you could see the tears (8)</i>	<i>Nhìn ánh sao như tu phiến ta lẻ loi (9)</i>
<i>In the world you left behind (7)</i>	<i>Ngồi trong góc phố quen giá lạnh (7)</i>
<i>If only you could heal my heart</i>	<i>Đành phải cô đơn hiu quạnh</i>
<i>Just one more time (12)</i>	<i>Những ái ân giờ đây bên ai (13)</i>
<i>Even when I close my eyes (7)</i>	<i>Trái tim đang rơi lệ biết nói gì (8)</i>
<i>There's an image of your face (7)</i>	<i>Từ nay mãi mắt nhau thật rồi (7)</i>
<i>And once again I come to realise (9)</i>	<i>Nhìn phút giây nào cay đắng quá xót xa (9)</i>
<i>You're a loss I can't replace (7)...</i>	<i>Giờ vương vấn tình yêu vỡ tan (7)...</i>

Trong ví dụ ở Bảng 3, bản dịch của bài hát gốc tiếng Anh đã đáp ứng rất tốt yêu cầu tương đồng về số lượng âm tiết (lưu ý là không nhất thiết giống về số lượng từ). Chính điều này giúp cho ca sĩ hát lời bản dịch biểu diễn được dễ dàng hơn, không cần hát quá nhanh hay quá chậm. Ngoài ra, các từ tiếng Việt được lựa chọn cũng rất khớp với giai điệu lên cao hay xuống thấp của đoạn nhạc. Ví dụ các âm *if, see, in, behind, heal, one* tương ứng với các nốt nhạc xuống thấp được dịch bằng các từ có âm mang thanh huyền hoặc nặng, lần lượt là *nhìn, phiến, ngồi, lạnh, đành, quạnh, giờ*. Tương tự như vậy, các âm trong bản gốc ứng với nốt nhạc lên cao: *only, the world, even, my, image, once, come, loss, replace* được dịch thành các từ mang thanh sắc (lần

lượt): *ánh, góc phố, phải, trái, mãi, phút, đắng, vấn, vỡ*. Nhờ sự tương đồng thanh điệu này mà lời bản dịch đảm bảo được nhạc tính giống như bản gốc và là lời bài hát chứ không phải lời diễn xuôi giải nghĩa của bản gốc.

Do tiếng Anh không phải là ngôn ngữ thanh điệu, bản dịch lời bài hát sang tiếng Anh dễ dàng chọn lựa từ ngữ thể hiện hơn. Nói cách khác, biên dịch viên có thể bỏ qua yêu cầu này khi viết lại lời bài hát trong tiếng Anh. Tuy nhiên, chính vì điều này, những biên dịch viên không phải là người bản ngữ tiếng Anh có thể rơi vào “bẫy bắt cần” rất nguy hiểm. Bản dịch được đưa ra trong trường hợp này sẽ không đúng về ngữ pháp, không có nhiều ý nghĩa về nội dung, thậm chí còn có thể dẫn tới hiểu nhầm ý nghĩa.

Bảng 4: Bản dịch bài hát “Hà Nội mùa vắng những cơn mưa”

Lời bài hát gốc (Trương Quý Hải [13])	Bản dịch (Nhóm BSP Entertainment [14])
<i>Hà Nội mùa này vắng những cơn mưa Cái rét đầu đông khăn em bay hiu hiu gió lạnh Hoa sữa thôi rơi, em bên tôi một chiều tan lớp Đường Cổ Ngư xưa chậm chậm bước ta về...</i>	<i>Hanoi's this season absent the rains. The first cold of winter make your towel's gently in the wind. Flower stop falling, you in side me after class on Co Ngu street is our steps slowly return. ...</i>

Bản dịch trong Bảng 4 là một ví dụ điển hình về sự cầu thả trong khi dịch lời bài hát. Mặc dù đáp ứng yêu cầu về số lượng âm tiết, song có thể một phần vì không cần quan tâm đến thanh điệu trong tiếng Anh nên dịch giả đã quá “chủ quan” trong lựa chọn câu chữ. Lời bài hát bản dịch ở đây chỉ là một tập hợp các từ không gắn kết với nhau về ngữ pháp và khó hiểu, thậm chí truyền đạt ý nghĩa sai lệch ngoài mong muốn của dịch giả.

Năm là, vẫn điệu và các nét nghệ thuật khác: Vẫn điệu cũng thường được các nhạc sĩ sử dụng cho ca từ thêm chất thi vị, và khá

hiều bài hát vốn là thơ được phổ nhạc. Để tạo vần điệu, một từ trong câu sau phải hiệp vần với một từ tương ứng trong câu trước. Thông thường, trong tiếng Việt có vần chân và vần lưng - vần chân là các âm tiết cuối của hai câu liền nhau hoặc một vài câu liền nhau/không liền nhau hiệp vần với nhau, còn vần lưng là âm tiết cuối ở câu trước hiệp vần với một âm tiết nhất định ở câu sau. Trong tiếng Anh đa phần chỉ có vần chân. Sự hiệp vần giúp kết nối các phần khác nhau trong một bài hát thành một chỉnh thể liền mạch.

Bảng 5: Bản dịch bài hát “Dona Dona”

Lời bài hát gốc (<i>Keess & Schwartz</i> [15])	Bản dịch (Tuấn Dũng [16])
<i>On a wagon bound for market There's a calf with a mournful eye. High above him there's a swallow Winging swiftly through the sky...</i>	<i>Ánh đèn vàng hiu hắt, khói trầm cay đôi mắt. Em nằm đó sao thôi cười thôi nói? Dáng buồn còn vương nét. Mắt huyền giờ đã khép. Em nằm đó như đang mơ mộng gì...</i>

Lời bài hát Dona Dona trong tiếng Việt thể hiện rất rõ ý đồ kết nối các câu bằng cách gieo vần. Từ *hắt* đi với *mắt*, *nét* đi với *khép*, giúp các câu gắn kết với nhau và gia tăng nhạc tính cho lời bài hát.

Bảng 6: Bản dịch bài hát “Vì một thế giới ngày mai”

Lời bài hát gốc (<i>Nguyễn Quang Vinh</i> [9])	Bản dịch (Bùi Nhật Quang, Elka Ray [17])
<i>Nắm tay nhau cùng bước bên nhau/ vì hạnh phúc nhân loại. Nắng phương Đông chiếu sáng SEA Games/ Việt Nam hân hoan chào đón...</i>	<i>Hand in hand for happiness (of)/ mankind we walk together. Eastern sun shines up SEA Games/ Vietnam is expecting for long...</i>

Trong ví dụ ở Bảng 6, bản dịch ngoài việc đáp ứng tốt các yêu cầu nói trên về số lượng âm tiết, ăn khớp với giai điệu, dịch giả còn rất tỉ mỉ khi cố gắng tái tạo sự ngân nga của câu

hát trong bản gốc. Từ *đón* trong *Việt Nam hân hoan chào đón* kết thúc bằng một âm mũi, cho phép ca sĩ ngân lâu. Bản dịch đã dùng từ *long* - cũng là một từ kết thúc bằng âm mũi để ca sĩ tái tạo những gì có thể làm với bản gốc. Nếu bản dịch dùng một âm tắc thì hiệu ứng nghệ thuật sẽ không thể cao như trong trường hợp này được.

Sáu là, ngữ pháp: Đây là yêu cầu lớn thứ hai để có bản dịch lời bài hát thành công. Bên cạnh giai điệu, bản dịch lời bài hát cũng cần tuân thủ các quy tắc ngữ pháp (hoặc ít nhất là đa số các quy tắc ngữ pháp) của ngôn ngữ đích. Liên quan đến yêu cầu này, có những thách thức khác nhau khi dịch lời bài hát sang tiếng mẹ đẻ và sang tiếng không phải tiếng mẹ đẻ. Với bản dịch sang tiếng không phải tiếng mẹ đẻ (thường là Việt - Anh trong bối cảnh dịch thuật ở Việt Nam), thách thức đối với những biên dịch viên không phải người bản ngữ tiếng đích là về năng lực ngôn ngữ. Do lời bài hát cần súc tích trong khi vẫn phải đầy đủ ý nghĩa và phù hợp với giai điệu, biên dịch viên có thể bị hạn chế về các quy tắc ngữ pháp có thể áp dụng. Nếu có những lỗi ngữ pháp, bản dịch lời bài hát có thể gây khó chịu cho cả ca sĩ và thính giả. Tuy nhiên, yêu cầu chính xác về ngữ pháp đối với bản dịch lời bài hát không quá cao như đối với các loại văn bản khác. Biên dịch viên có thể sử dụng một số cách diễn đạt đặc biệt để vừa ngắn gọn súc tích vừa đầy đủ ý nghĩa. Trờ lại ví dụ ở Bảng 4, lời tiếng Anh của bài hát có vấn đề nghiêm trọng về ngữ pháp (và dẫn tới vấn đề về ý nghĩa). *Hanoi's this season absent the rains* là một câu không phù hợp với ngữ pháp tiếng Anh, kể cả ngữ pháp rút gọn. *Flower stop falling, you inside me after class on Co Ngu street is our steps slowly return* cũng là một câu tiếng Anh hết sức tối nghĩa và không tuân theo bất cứ quy tắc ngữ pháp nào. Thậm chí, khi dịch *em bên tôi* thành *you inside me*, dịch giả còn gây ra một hiểu nhầm hết sức tai hại, khác hoàn toàn với ý nghĩa của bản gốc [9]. Với bản dịch sang tiếng mẹ đẻ (thường là Anh

– Việt trong bối cảnh Việt Nam), do đây là ngôn ngữ mẹ đẻ của người dịch nên các thách thức về mặt ngôn ngữ sẽ ít hơn. Tuy nhiên, một lần nữa, sự chú quan của người dịch về khả năng ngôn ngữ của mình cũng có thể dẫn tới sự bất cần, dẫn đến sản phẩm là những lời bài hát tối nghĩa và rườm rà.

Bảy là, ý nghĩa: Yêu tố sau cùng nhưng cũng có ý nghĩa quan trọng để làm nên một bản dịch lời bài hát thành công là ý nghĩa lời bài hát. Theo Huy Thanh [18], có ba cách để dịch lời nhạc các bài hát ngoại quốc sang tiếng Việt: cố gắng giữ ý nghĩa từng câu, từng chữ của lời bài hát gốc, hoặc viết theo tổng thể nội

dung bài hát gốc, hoặc đặt ra lời bài hát tiếng Việt mới hoàn toàn, không cần theo nội dung bài hát gốc. Như vậy, sau khi đã bảo tồn được giai điệu và bảo đảm ngữ pháp bản dịch không có lỗi, biên dịch viên cần tìm và sử dụng những từ ngữ chuyên tải một nội dung nhất định đến thính giả ngôn ngữ đích. Lí tưởng là bản dịch có nội dung tương tự hay chí ít là nội dung về cùng chủ đề như bản gốc. Tuy nhiên, do yếu tố quan trọng nhất khi dịch lời bài hát là hình thức (giai điệu) chứ không phải nội dung, biên dịch viên có thể viết về một chủ đề khác, miễn là đảm bảo được các yếu tố khác có mức độ ưu tiên cao hơn.

Bảng 7: Bản dịch bài hát *Dona Dona*

Lời bài hát tiếng Anh (Keves & Schwartz [14])	Bản dịch 1 (Trần Tiến [19])	Bản dịch 2 (Tuấn Dũng [15])
<i>On a wagon bound for market There's a calf with a mournful eye. High above him there's a swallow Winging swiftly through the sky. How the winds are laughing They laugh with all their might Laugh and laugh the whole day through And half the summer's night...</i>	<i>Mái nhà xưa yêu dấu, bức tường rêu phong cũ nơi cậu bé qua những ngày thơ ấu. Muốn mình mau khôn lớn. Giữa đũa là yên ấm, em ngồi ước mơ bước chân giang hồ. Mơ bay theo cánh chim ngang trời, biển xa núi chơi vơi. Mơ bay đi khát khao cuộc đời. Một đêm nhớ tiếng ai ru hời...</i>	<i>Anh đèn vàng hiu hắt, khói trầm cay đôi mắt. Em nằm đó sao thôi cười thôi nói? Dáng buồn còn vương nét. Mắt huyền giờ đã khép. Em nằm đó như đang mơ mộng gì. Em theo mây bay quên cuộc đời, đời đầy nghĩa thương đau. Mây đưa em bay đi tìm trời, và nơi đó em có nhớ tôi...</i>

Trong ví dụ ở Bảng 7, bài hát Donna Donna phiên bản tiếng Anh nói về câu chuyện của một chú bê. Tuy nhiên, cả hai bản dịch của Trần Tiến và Tuấn Dũng đều không kể lại câu chuyện này mà lại nói đến những nội dung khác. Mặc dù vậy, vì đã đảm bảo những yếu tố khác quan trọng hơn, cả hai bản dịch đều được đông đảo khán giả đón nhận và đánh giá cao. Có ý kiến cho rằng những bản tiếng Việt như [15] có ý nghĩa khác hẳn bản gốc, và không hẳn là bản dịch mà chỉ là việc đặt lại lời dựa trên giai điệu gốc. Về lí thuyết, Newmark [4] khi đề cập phương pháp dịch phóng tác (adaptation) cho rằng với các loại văn bản đặc biệt mang tính nghệ thuật, điều quan trọng nhất là giữ lại các nét nghệ thuật. Nội dung chỉ

cần “na ná” là đã đạt yêu cầu rồi. Ngoài ra, Huy Thanh [18] có đề cập việc dịch lời bài hát bằng cách đặt ra lời bài hát tiếng Việt mới hoàn toàn, không cần theo nội dung bài hát gốc. Đối chiếu với các quan điểm này, bản tiếng Việt của Tuấn Dũng dù không hoàn toàn, song cũng có thể coi là bản dịch ở mức độ nhất định.

4. Bài viết này đã đề xuất cách tiếp cận khi dịch lời bài hát Việt – Anh, Anh – Việt, đồng thời thảo luận và trả lời câu hỏi đầu là những yếu tố quan trọng trong biên dịch lời bài hát giữa tiếng Anh và tiếng Việt. Những đề xuất trong nghiên cứu này có thể áp dụng cho việc biên dịch lời bài hát giữa các ngôn ngữ khác. Như đã nói ở trên, hình thức (giai điệu) là yếu

tổ quan trọng nhất, cần được ưu tiên hàng đầu khi dịch loại văn bản đặc biệt này. Các yếu tố tiếp theo cần chuyển tải là ngữ pháp và ý nghĩa. Nếu đảm bảo được các yếu tố này theo thứ tự ưu tiên như đề xuất trong nghiên cứu, biên dịch viên sẽ có phương pháp hiệu quả để dịch lời bài hát, tránh được một số sai lầm mà các biên dịch viên ít kinh nghiệm có thể mắc phải.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Hartman, R. R. K. và Stork, F. C (1972), *Dictionary of language and linguistics*, Applied Science Publishers: London. UK.
- Chukovskii, K., (1984), *The art of translation*, Oxford University Press: London, trang 93
- Zaixi, A., (1997), *Reflections on the science of translation*, Babel, trang 93.
- Newmark P., (1988), *A text book of translation*, Prentice Hall: New York, USA, trang 45-47
- Koller W., (1979), *Equivalence in translation theory*, John Benjamins Publishing Company: Philadelphia, USA.
- Francis Lai và Carl Sigman, 1970, <http://www.lyricsbox.com/shirley-bassey-lyrics-where-do-i-begin-love-story-bh8gmhf.html> truy cập ngày 26/07/2014
- Phạm Duy, 1971, <http://www.nhaccuatui.com/bai-hat/chuyen-tinh-tuan-ngoc.EUuOAN6Vpj.html> truy cập ngày 26/07/2014
- Phan Tuấn Quốc, *Các yếu tố tác động đến dịch thuật trong âm nhạc ở Việt Nam*, 2010, <http://baihatdich.blogspot.com/p/nguyen-tac-dich-thuat.html> truy cập ngày 21/07/2014
- Nguyễn Quang Vinh, 2003, <http://mp3.zing.vn/bai-hat/Vi-Mot-The-Gioi-Ngay-Mai-My-Linh/IW6IEUEC.html> truy cập ngày 26/07/2014
- Nguyễn Bách, *Chuyển ngữ ca khúc tiếng Việt - Hiện tượng gãy cánh*, 2011, <http://songnhac.vn/chuyen-dong/muc-luc/nhung-neo-duong-am-nhac/2196-chuyen-ngu-ca-khuc-tieng-viet.html> truy cập ngày 16/07/2014
- Westlife, 2000, <http://mp3.zing.vn/bai-hat/soledad-westlife/zwz9bbzb.html> truy cập ngày 26/07/2014
- Hồ Nhật Trường, 2010, <http://www.youtube.com/watch?v=ASW3FRBpIVQ> truy cập ngày 26/07/2014
- Trương Quý Hải, 1998, <http://mp3.zing.vn/bai-hat/Ha-Noi-mua-vang-nhung-con-mua-Lam-Nhat-Tien/IW6OAE06.html> truy cập ngày 26/07/2014
- BSP Entertainment, 2010, <http://www.youtube.com/watch?v=GUYivUDrbrQ> truy cập ngày 26/07/2014
- Keves & Schwartz, 1956, <http://www.youtube.com/watch?v=jFleaA96aaw> truy cập ngày 26/07/2014
- Tuấn Dũng, 1960, <http://www.nhaccuatui.com/bai-hat/tiec-thuong-donna-donna-nhu-quynh.kjbshtDvE.html> truy cập ngày 26/07/2014
- Bùi Nhật Quang, Elka Ray, 2003, <http://www.keeng.vn/hweb.php/audio/Vi-Mot-The-Gioi-Ngay-Mai-Xuan-Mai-320Kbps/HT1HMSZY.html> truy cập ngày 26/07/2014
- Huy Thanh, 2012, *Tản mạn giữa tuần: nghe lại những bài nhạc ngoại quốc được viết lời Việt*, <http://huythanhts.blogspot.com/2012/12/tan-man-giua-tuan-nghe-lai-nhung-bai.html> truy cập ngày 27/07/2014
- Trần Tiến, 1992, *Du ca Đồng Quê*, <http://www.nhaccuatui.com/bai-hat/donna-donna-loi-viet-tran-tien-tam-ca-ao-trang.tUMxPn8ZDx.html> truy cập ngày 26/07/2014.